

# Inhoudsopgave

Voorwoord .....	6
Inleiding .....	8
<b>Deel 1 Inleidende hoofdstukken</b>	
1 Wie zijn de nieuwkomers in de klas? .....	14
2 Vluchtelingenleerlingen, stress en verwerking .....	20
3 Kinderen van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa .....	26
4 Nieuwkomersouders, opvoeding en school .....	31
5 Nieuwkomers en ouderbetrokkenheid .....	39
6 Gezondheid; signaleren en zorg .....	42
7 Aandachtspunten bij een intakegesprek .....	45
8 Afscheid nemen .....	47
9 De doelen van Wereldreizigers .....	51
10 De uitvoering van Wereldreizigers .....	56
<b>Deel 2 Lessen SEO voor nieuwkomersklassen</b>	
<b>Thema 1</b> Wie ben ik? .....	64
<b>Thema 2</b> De school en wij .....	74
<b>Thema 3</b> Thuis .....	82
<b>Thema 4</b> Ik, familie en huisgenoten .....	92
<b>Thema 5</b> Belangrijke dingen .....	100
<b>Thema 6</b> Feesten en andere belangrijke dagen .....	106
<b>Thema 7</b> Spel en spelen .....	118
<b>Thema 8</b> Vriendschap .....	126

<b>Thema 9</b>	<b>Kinderrechten en kindermishandeling</b> .....	136
<b>Thema 10</b>	<b>Afscheid</b> .....	150
	<b>Extra activiteit: Ouders uitnodigen</b> .....	158
<b>Deel 3</b>	<b>Lessen mindfulness voor nieuwkomersklassen</b>	
	Ten geleide .....	162
<b>Thema 1</b>	<b>Zintuigen</b> .....	166
<b>Thema 2</b>	<b>Adem</b> .....	174
<b>Thema 3</b>	<b>Je lijf</b> .....	180
<b>Thema 4</b>	<b>Staan en ontspannen</b> .....	186
<b>Thema 5</b>	<b>Gedachten</b> .....	190
<b>Thema 4</b>	<b>Gevoelens</b> .....	196
<b>Thema 7</b>	<b>Uit het hart</b> .....	202
<b>Deel 4</b>	<b>Lessen SEO/wereldoriëntatie voor klassen met enkele nieuwkomers</b>	
	Ten geleide .....	208
<b>Thema 1</b>	<b>Leerlingen uit andere landen</b> .....	212
<b>Thema 2</b>	<b>Elkaar helpen</b> .....	220
<b>Thema 3</b>	<b>Verhuizen en van school veranderen</b> .....	224
<b>Thema 4</b>	<b>Welkom in Nederland</b> .....	230
	<b>Literatuur</b> .....	240
	<b>Verantwoording</b> .....	245

# Voorwoord

Migrantenkinderen en hun ouders willen vooral een zo normaal mogelijk leven. Weer naar school gaan is daar een belangrijk onderdeel van. Sterker nog: (weer) naar school gaan is voor kinderen die nare en soms schokkende gebeurtenissen hebben meegemaakt helend. Uit onderzoek naar kinderen uit oorlogsgebieden weten we dat eventuele klachten grotendeels zonder professionele hulp verminderen of verdwijnen. Migrantenkinderen vragen wel specifieke aandacht, vooral voor het herstellen van hun veerkracht door het bieden van sociale steun. Dit doen scholen door onder andere in de klas extra aandacht te besteden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. De basis is je veilig voelen. Pas als kinderen zich veilig voelen, kunnen ze zich ontwikkelen tot volwaardige deelnemers aan onze maatschappij. Daarvoor hebben ze een sterke en (cultuur)sensitieve leerkracht nodig, maar ook een groep waarin ze zich welkom voelen en klasgenoten met oog voor onderlinge overeenkomsten en begrip voor verschillen.

Ook de Inspectie van het Onderwijs vindt het belangrijk dat leerkrachten voldoende toegerust zijn om leerlingen in fulltime nieuwkomersklassen adequaat te ondersteunen bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling en een beredeneerd aanbod te bieden.

Maar dat is nog zo makkelijk niet... Want hoe doe je dat als de meeste SEO-methodes die beschikbaar zijn minder of zelfs ongeschikt zijn voor nieuwkomers omdat ze te talig zijn? Hoe doe je dat als de samenstelling van je groep voortdurend verandert en je meerdere leeftijden in één klas hebt? Hoe doe je dat als er grote verschillen zijn tussen kinderen qua culturele en/of religieuze achtergrond? Hoe zorg je er dan voor het geen 'hapsnap'-aanbod wordt, dat vooral sterk afhankelijk is van de kennis en ervaring van de leerkracht?

Wij zijn dan ook blij dat Pharos met financiële hulp van Stichting Kinderpostzegels afgelopen jaar aan de slag is gegaan om een herziening te maken van de bestaande methode FC de Wereld (1998). Om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de dagelijkse onderwijspraktijk zijn de lessen medeontwikkeld en gepilot door een aantal nieuwkomersscholen. De nieuwe methode Wereldreizigers is dus ontwikkeld door het veld, voor het veld!

Omdat de behoeftes van leerkrachten in het nieuwkomersonderwijs sterk verschillen, afhankelijk van de reeds aanwezige kennis en ervaring, is ervoor gekozen om geen kant-en-klare lessen te maken, maar een verzameling van lesideeën te presenteren die thematisch geordend zijn. Zo kun je als leerkracht zelf kiezen welke activiteiten op een bepaald moment bij je groep passen en hoe lang er aan

één thema gewerkt wordt. Door de digitale beschikbaarheid, een grote wens van de scholen, zijn de lessen flexibel en met behulp van het digibord in te zetten. We hopen dat Wereldreizigers voorziet in een behoefte van alle collega's die met nieuwkomers werken. Zeker minder ervaren nieuwkomersleerkrachten en collega's van reguliere basisscholen zullen veel steun en inspiratie uit deze methode putten. Maar tijdens de pilots bleken ook ervaren leerkrachten blij te zijn met de vernieuwende lesideeën.

Bijzonder vinden we ook dat er een apart deel is toegevoegd aan Wereldreizigers met lessen mindfulness voor nieuwkomersklassen. Deze lessen zijn ontworpen door Ilse Vlietstra, een ervaren leerkracht voor nieuwkomers met een grote passie voor zowel deze kinderen als mindfulness. Tijdens de pilot werd positief op deze lessen gereageerd en bleek dit deel voor collega's een nieuwe dimensie toe te voegen aan hun SEO-aanbod.

Tot slot wensen we iedereen veel succes en plezier met deze inspirerende lessen en lesideeën!

*Simone Rossing, namens de werkgroep PO van LOWAN – Ondersteuning Onderwijs Nieuwkomers*

# Inleiding

---

'De kinderen waren heel enthousiast, vonden het ontzettend leuk om mee te doen en ik merkte dat de onderlinge band van de kinderen verbeterde, en ook de betrokkenheid met ons leerkrachten.' – Een leerkracht op een pilotschool

---

## Wereldreizigers

Niet alleen vluchtelingenkinderen, migrantenkinderen en andere nieuwkomers zijn wereldreizigers. Ook leerkrachten 'reizen mee' met leerlingen die nog maar kort in Nederland zijn. Zij zijn ook wereldreizigers geworden. De reis van de nieuwkomers in de klas is vaak nog in volle gang, want samen met hun ouders zijn ze bezig hun thuis te vinden. Die reis beïnvloedt de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze kinderen sterk. Dat betekent dat een SEO-methode voor deze leerlingen veel aandacht moet geven aan het verwerken van de stress die migratie bij kind en gezin oproept en aan het verwerken van de soms schokkende gebeurtenissen die de kinderen hebben meegemaakt. En dat zo'n methode op allerlei manieren moet inzetten op het bevorderen van veerkracht, veiligheid en verbondenheid.

Van leerkrachten wordt verwacht dat zij zich kunnen inleven in de wereld van 'hun' kinderen. Mijn jarenlange ervaring is dat leerkrachten die lesgeven aan nieuwkomers niets anders doen. Ook omdat zij zien dat dat een voorwaarde is voor goede leerprestaties van deze kinderen. Meestal doen zij dat met volle overgave. Dat wil niet zeggen dat zij zich niet keer op keer afvragen of zij het wel goed doen en hoe het beter kan. De methode Wereldreizigers biedt handvatten om structureel met de sociaal-emotionele ontwikkeling van nieuwkomersleerlingen aan de slag te gaan. Om het in gewone mensentaal te zeggen: deze methode helpt kinderen op verhaal te komen.

## Samen met de scholen gemaakt

Hoewel het startpunt van Wereldreizigers de eerder gepubliceerde Pharos-methode FC de Wereld is, zijn er gaandeweg zo veel nuttige en inspirerende aanvullingen gekomen dat de methode groeide en groeide. De uitgebreide mindful-

ness-lesSEN van Ilse Vlietstra, leerkracht voor nieuwkomers en intern begeleider, zijn daarvan het beste voorbeeld. Als initiatiefnemer en hoofdauteur was het mijn taak om te bewaken dat bij de aanvullingen steeds duidelijk moest zijn welk doel elke les moest dienen. Veel werkvormen komen overeen met die van andere SEO-methoden, zoals nee zeggen, jezelf presenteren of complimenten geven. Wel zijn deze werkvormen telkens geheel aanpast aan de onbekendheid van nieuwkomersleerlingen met deze vaardigheden.

## Vier delen

Deel 1 geeft actuele achtergrondinformatie over jonge nieuwkomers en hun achtergronden. Bijvoorbeeld over vluchtelingenkinderen en hoe zij stress verwerken, over de achtergronden van kinderen uit Oost- en Midden-Europa, en over ouders van nieuwkomers, ouderbetrokkenheid, opvoeding en school. Maar ook over de gezondheid van deze kinderen, en de zorg en een goede intake voor hen. Het uitgangspunt van de lessen, de belangrijke rol die de school heeft bij het zich laten thuis voelen in Nederland, wordt hier ook beschreven. Dit eerste deel lezen en als team bespreken, bijvoorbeeld met partners uit het zorgteam, maakt het werken met de methode effectiever.

Deel 2 is het grootste deel van dit boek. Het bevat lessen voor nieuwkomersklassen, nieuwkomersafdelingen, azc-scholen en taalklassen. Tijdens de pilots bleek dat standaard SEO-lesSEN binnen vaste lesuren volstrekt niet pasten in de dynamische omgeving van een nieuwkomersklas. Dé nieuwkomersklas bestaat overigens niet, er zijn veel verschillen van school tot school. Denk bijvoorbeeld aan het aantal leerlingen, het niveau, de nationaliteiten, de taalbeheersing, de sfeer, en het aantal in- en uitstroommomenten. De lessen in deel 2 zijn verdeeld over tien thema's, waarmee ongeveer 25 lesuren gevuld kunnen worden. Thema's zijn onder andere: wie ben ik; de school en wij; ik, familie en huisgenoten; feesten en andere belangrijke dagen; spel en spelen; vriendschap; en afscheid.

Deel 3 bestaat uit zeven lessen mindfulness. Hoewel deze zijn ontwikkeld voor gebruik in nieuwkomersklassen zijn ze ook bruikbaar in een reguliere klas. Deze lessen zijn zo geschreven dat ze voor een leerkracht of bijvoorbeeld een intern begeleider bruikbaar zijn zonder specifieke training. Tijdens de pilotlessen bleek dat ook zo te zijn. Wel biedt een cursus of training extra gereedschappen voor de uitvoering. De titels van deze lessen geven duidelijk aan waar kinderen mee bezig gaan: zintuigen; adem; je lijf; staan en ontspannen; gedachten; gevoelens; en uit het hart.

Deel 4 bevat lessen voor reguliere basisscholen met maar enkele nieuwkomerskinderen in de klas. Die nieuwkomers willen niet graag in het middelpunt staan, ze voelen zich vaak al een buitenbeentje. Tegelijkertijd willen zij zich wel gezien voelen in hun eigenheid. Daarom gaan de lessen vooral over onderwerpen waar ieder kind mee te maken kan krijgen, zoals verhuizen en elkaar helpen in de klas. Maar ook over de nieuwkomers. Met jeugdjournaalfilmpjes leven klassen zich in de persoonlijke verhalen van bijvoorbeeld Poolse en Syrische kinderen.

Deze lessen hebben als doel om de nieuwkomers gericht, maar wel indirect, te ondersteunen. De thema's van de vier lessen zijn: leerlingen uit andere landen; elkaar helpen; verhuizen en van school veranderen; en welkom in Nederland.

## Dankwoord

Nog niet eerder heb ik een methode gemaakt met zoveel input en steun van anderen. Zowel organisatorisch als inhoudelijk, en zowel binnen als buiten Pharos. Daar ben ik uitermate dankbaar voor. Het illustreert ook de motivatie van iedereen die bij dit proces betrokken is geweest. Omdat het een methode is geworden die groeide en groeide heb ik van alle betrokkenen keer op keer veel flexibiliteit gevraagd en ook gekregen. Zonder Pharos-collega's Coryke van Vulpen, Marit Hoekema en Bart Looman had ik de methode niet kunnen maken. Twintig leerkrachten hebben onderdelen van de methode uitgetest en suggesties voor verbeteringen gedaan. Met name medeauteur Ilse Vlietstra en Esther Koster hebben inhoudelijk veel bruikbare input geleverd op alle lessen van deel 2. De organisatie War Child heeft een aantal energizers gedeeld.

Ook de deelnemers van het ontwikkel- en herzieningsteam gaven veel zinvolle feedback. Simone Rossing-Luimstra, coördinator Internationale Taalklas Uithoorn en regiocoördinator bij LOWAN voor Noord-Holland en Utrecht, was een onmisbare schakel tussen Pharos en de dagelijkse onderwijspraktijk. We waren voor een pretest welkom op verschillende scholen, onder andere bij Het Palet in Almelo en azc-school De Sleutelbloem in Tilburg. Om deel 4 uit te testen ontbrak helaas de tijd. Wel lazen Marianne Hobé en Saskia Budde, leerkrachten van reguliere Betuwse scholen, mee. Kinderpostzegels en het ministerie van vws hebben de methode gefinancierd.

De grote groep mensen die bij de totstandkoming van deze uitgave betrokken zijn geweest, voelde voor mij aan als een team. Door de flexibiliteit en het geweldige procesmanagement van eindredacteur Nel van Beelen ligt er nu een mooie gedrukte methode. Last but not least: vormgever Casper Klaasse en de door hem geselecteerde illustrator Stang Gubbels hebben er een prachtig geïllustreerde uitgave van gemaakt!

Het is een methode geworden waar ik trots op ben. Niet in de laatste plaats omdat het in verband met mijn naderende pensionering de laatste keer is dat ik een dergelijke methode heb gemaakt. Dat stemt mij ook extra dankbaar. Ik hoop dat, net zoals bij de ISK-methode Welkom op School die ik eerder heb ontwikkeld, vele duizenden leerlingen zich door Wereldreizigers meer thuis gaan voelen in Nederland en op school een goede start zullen maken.

*Bram Tuk*

*November 2017*